

Павлик В. І.,

Національний технічний університет нафти і газу, м. Івано-Франківськ

ЖАНР ПРЕСИ В ЖУРНАЛІСТИЦІ ТА ЛІНГВІСТИЦІ

Жанри преси – це мовленнєві структури реалізації газетно-публіцистичного функціонального стилю. Актуальність обраної теми наукової статті зумовлена загальною спрямованістю сучасних наукових розвідок в галузі лінгвістики тексту на питання дослідження жанрів певних функціональних стилів у зв'язку з комунікативно-прагматичною переорієнтацією мовознавчих досліджень в галузі тексту. Метою статті є окреслення чинників визначення та опису жанрів преси з точки зору категорій комунікативної лінгвістики.

Ключові слова: жанр преси, газетно-публіцистичний функціональний стиль, оцінно-критичний тип тексту, композиційно-архітектонічні ознаки.

Жанры прессы – это речевые структуры реализации газетно-публицистического функционального стиля. Актуальность выбранной темы научной статьи обусловлена общей направленностью современных научных исследований в области лингвистики текста на вопросы исследования жанров определенных функциональных стилей в связи с коммуникативно-прагматической переориентацией языковедческих исследований в области текста. Целью статьи является определение факторов описания жанров прессы с точки зрения категорий коммуникативной лингвистики.

Ключевые слова: жанр прессы, газетно-публицистический функциональный стиль, оценочно-критический тип текста, композиционно-архитектонические признаки.

Press genres are speech patterns of newspaper and journalistic functional style. The actuality of the topic chosen for the article is explained by the general concentration of modern scientific investigations in the field of text linguistics on studying specific genres of functional styles due to communicative and pragmatic reorientation of linguistic research in the text. The article aims at outlining the factors determining and describing press genres in terms of communicative linguistics.

Key words: the press genre, newspaper and journalistic functional style, evaluative and critical type of text, composition and architectonic features.

Жанр преси – це відносно стійка, структурно-змістовна організація тексту, обумовлена своєрідним відображенням дійсності й ставленням до неї автора. Преса – це узагальнена назва періодичних друкованих видань, газет та журналів. Вона є найстарішим представником засобів масової інформації і одночасно одним із найважливіших видів журналістики як галузі людської діяльності [6, с. 138].

Традиційно теоретична і практична журналістика на пострадянському просторі вирізняла три групи газетних жанрів: інформаційні, аналітичні та художньо-публіцистичні (в основу розподілу покладені функціональний, структурний, прагматичний принципи [8, с. 106]). Учені, які ведуть сьогодні дослідження в галузі журналістики (М.Н. Кім, Л.Є. Кройчик), говорять про те, що традиційний поділ жанрів преси на інформаційні, аналітичні та художньо-публіцистичні є застарілим. Вже починаючи з 90-х років минулого століття стали висуватися нові концепції і підходи [4; 6]. На думку дослідників, слід вирізнити газетно-інформаційні та агітаційно-пропагандистські групи жанрів (за М.С. Зарицьким) [3, с. 29], події (тобто такі, що вміщують повідомлення про події), аналітичні та художні (за Є.П. Прохоровим) [9, с. 183], інформаційні та переконливо-впливові (за Т.В. Мальцевич) [7, с. 78]. Найсучасніші класифікації суттєво різняться від традиційних, пропонуючи розподіл на репортажні, діалогічні, аналітичні, художньо-публіцистичні та епістолярні жанри (за В.М. Гороховим) [2, с. 58].

Класифікація жанрів преси на заході є двочленною. Наприклад, жанри преси у Німеччині поділяються на інформаційно-спрямовані жанри (informationsbetonte Textsorten) та жанри, в яких робиться наголос на висловленні власної думки (meinungsbetonte Textsorten) [12, с. 47-79].

Аналіз робіт проведених у царині лінгвістики, присвячених тематиці газетно-публіцистичних жанрів дозволяє зробити висновок про те, що проблема визначення конкретного жанру преси і класифікації газетно-публіцистичних жанрів в цілому з точки зору лінгвістики, досліджена недостатньо, а інколи місце жанру в таких роботах, з точки зору лінгвістики, не визначено взагалі.

Т. М. Синдеева, досліджуючи лінгво-текстові характеристики жанру преси «газетна рецензія» наголошує на тому, що мовленнєвий жанр співвідноситься з двома більш загальними поняттями: функціональний стиль і тип тексту [11, с. 16]. Власне вже Е.Г. Різель пропонує триступеневу модель стосунків між поняттями «функціональний стиль», «жанр», «тип тексту», де ці поняття опосередковані поняттям «стиль» («стилістична система»), тобто ієрархія має вигляд: функціональні стилі – жанрові стилі – стилі типів тексту [10, с. 8].

Функціональний стиль, за М.Н. Кожиною – це «своєрідний характер мовлення того чи іншого його різновиду, який відповідає певній сфері людської діяльності і формі свідомості, створюється особливостями функціонування у цій сфері мовних засобів і специфічною мовленнєвою організацією, яка створює певне для неї стилістичне забарвлення» [5, с. 49]. М.П. Брандес виокремлює п'ять функціональних стилів: офіційно-діловий, науково-технічний, газетно-публіцистичний, побутовий, словесно-художній [1].

Тип текстів Т.М. Синдеева визначає як «клас певних жанрів, які володіють подібною комунікативно-цільовою установкою, тобто мають подібну функціональну специфіку. Мовленнєвий жанр стосовно до типу тексту відноситься як вид до роду, він є різновидом типу тексту. Тип тексту може включати у себе мовленнєві жанри, які належать до різних функціональних стилів. Стосовно функціонального стилю мовленнєвий жанр є конкретною формою його існування. Поза жанрами функціональний стиль існує як наукова абстракція, як

загальне уявлення про мовленнєвий вигляд того чи іншого функціонального різновиду літературної мови. Іншими словами, кожен мовленнєвий жанр характеризується певною функціонально-стильовою належністю. На думку дослідниці серед різноманітних типів тексту можна виділити *оцінно-критичний тип* текстів, до якого входять мовленнєві жанри, які відносяться до різних функціональних стилів і оцінка для них є домінуючою комунікативною ознакою [11, с. 16-17].

М.П. Брандес визначає функціональний стиль як систему внутрішніх, прихованих стосунків і зв'язків явищ у якій проявляються функції призначення і впливу словесного твору. Кожен функціональний стиль як система складається з таких підсистем: 1) підсистема змісту як результат певного методу відображення, 2) підсистема функціонального змісту, 3) підсистема функціонально-стильового змісту, 4) підсистема типу мислення і відповідний до нього набір композиційно-мовленнєвих форм, 5) підсистема емоційно-експресивного змісту і відповідні тональні забарвлення функціональних стилів, 6) підсистема комунікативного змісту і відповідні комунікативні типи тексту – монологічні та діалогічні [1, с. 140-141].

Функціональний стиль складається з окремих частин, які М.П. Брандес називає підстилями або різновидами функціонального стилю. У якості принципів виділення цих частин можуть виступати різні критерії, наприклад архітектонічні форми, які дають такі різновиди, як монологічні, діалогічні, полілогічні [1, с. 142]. Пізніше дослідниця називає монолог, діалог і полілог архітектоніко-мовленнєвими формами, які утворюють зовнішню конструкцію жанру [1, с. 119].

В межах монологічного підстилю газетно-журнальної публіцистики, яка належить до газетно-публіцистичного функціонального стилю, та згідно підсистеми функціонального значення цього стилю, яка у лінгвістиці тексту відома як «функціональний тип тексту» [1, с. 141], М.П. Брандес виділяє три типи текстів: інформаційний, аналітичний і художньо-публіцистичний, але розглядає ці назви вже не з точки зору теорії журналістики, а в царині дослідження функціонального стилю як суто лінгвістичного поняття. Ці типи текстів реалізуються у різноманітних мовленнєвих жанрах.

Надзвичайно важливим для лінгвістичного розуміння мовленнєвого жанру в цілому і газетно-публіцистичних жанрів зокрема є їхня принципово нова характеристика – композиційно-архітектонічні ознаки. М.П. Брандес ґрунтовно описує поняття композиційно-мовленнєвої форми (КМФ) як лінгвістичного явища, яке належить до підсистеми типів мислення функціонального стилю. В самому загальному виді вона розуміє під ними складні функціональні текстово-мовленнєві єдності, які структурують думку, впорядковують її розвиток і надають цілісності та завершеності [1, с. 74]. М.П. Брандес стверджує, що в залежності від вибору жанру варіюється набір композиційно-мовленнєвих форм.

Підсумовуючи можна зробити висновок про те, що проблема класифікації газетно-публіцистичних жанрів залишається сьогодні надалі актуальною. Поряд із традиційними класифікаціями жанрів у журналістиці на інформаційні, аналітичні та художньо-публіцистичні розвиваються альтернативні, сучасні спроби поділу газетно-публіцистичних жанрів. На нашу думку це спричинено процесом активного змішання, «гібридизації» жанрів у сучасній пресі. Змішання жанрів преси – це позитивний показник динамічності та рухомості газетно-публіцистичного стилю. Гібридність як якість тексту означає його здатність поєднувати в собі стилістично розрізнені елементи, ознаки різних типів тексту.

У сфері лінгвістики місце мовленнєвого жанру, і жанру преси зокрема, на сьогоднішній день визначено не достатньо. Поняття мовленнєвого жанру найчастіше фігурує у поєднанні з такими лінгвістичними реаліями як функціональний стиль, підстиль (різновид функціонального стилю), тип тексту, композиційно-мовленнєві форми, архітектоніко-мовленнєві форми.

Література:

1. Брандес М. П. Стилистика текста. – М. : «Прогресс-Традиция», «ИНФРА-М». – 2004. – 408 с.
2. Горохов В. М. Газетно-журнальные жанры: Теоретический курс авторизованого изложения. – М. : Высшая шк., 1993. – 235 с.
3. Зарицкий М. С. Стилистика сучасної української мови: Навч. посібник / КПІ. – К. : Парламентське видавництво, 2001. – 156 с.
4. Ким М. Н. Жанры современной журналистики. – СПб. : Изд-во Михайлова В. А., 2004. – 335 с.
5. Кожина Н. М. Стилистика русского языка. Изд-е 2-е. – М. : Просвещение, 1983. – 222 с.
6. Кройчик Л. Е. Система журналистских жанров // Основы творческой деятельности журналиста. Под ред. С. Г. Корконосенко. – СПб., 2000. – 270 с.
7. Мальцевич Т. В. Проблема типологизации жанров публицистики // Вестник Беларус. Гос. Ун-та. Журналистика. – 2000. – № 3. – С. 74-79.
8. Мельник Г. С., Тепляшина А.Н. Основы творческой деятельности журналиста. – СПб. : Питер, 2004. – 272 с.
9. Прохоров Е. П. Введение в журналистику. – М. : Высшая шк., 1988. – 278 с.
10. Ризель Э. Г. К вопросу об иерархии стилистических систем и основных текстологических единиц // Иностранные языки в школе. – 1975. – №6. – С. 8-15.
11. Синдеева Т. М. Речевой жанр газетная рецензия и его лингво-текстовые характеристики: (на материале английского языка): 10.02.04. – М., 1984. – 209 с.
10. Lüger H.-H. Pressesprache, 2. Auflage. – Tübingen, 1995.
11. Sandig B. Textstilistik des Deutschen. – Berlin, New York : Walter de Gruyter, 2006. – 584 s.
12. Textsorten in der Presse und Publizistik und ihre stilistische Realisierung. – Brunn, 2006.